

L' ESPRIT LE L' ESCALIER

Лили Так

ЛИЛИ ТАК (Lily Tuck) бави се писањем прозе и превођењем. Прошле године је у издању Нофа објављен њен роман *Интервјуишући Матиса, или жена која је умрла на ногама (Interviewing Matisse, or the Woman Who Died Standing Up, 1991)*.

На тој фотографији моја уста су полуотворена. Разговарам са човеком који седи крај мене. То је писац Алберто Моравија. Поред њега је нека жена. Осмехује се у објектив, не могу да се сетим њеног имена. На тој фотографији је и Масимо. Он је скренуо поглед, гледа некуд у страну, гледа у другом правцу. Зато се Масимово лице види из профила — не примећује се колико је згодан. Он је, уствари, толико згодан да је Алберто Моравија рекао како је један лик у књизи сачинио бап по узору на Масима, једино што је тај лик, додао је Алберто Моравија, несрећно завршио.

Моравија ми је дао на читање ту књигу, али ја сам је заборавила у колима при повратку из Фређенеа у Рим. Та је фотографија настала у Фређенеу. У Фређенеу смо били на ручку оног дана кад сам морала да седнем у кола Алберта Моравије и с њим се вратим у Рим уместо са Масимом.

Тај аутомобил, сећам се, прављен је према његовом нацрту, био је по нечему посебан — по нечему у вези с полугом коју притиснете да бисте отпустили квачило. Знате, Алберто Моравија имао је болесну ногу. Није могао да дохвати квачило и притисне га како треба. Алберто Моравија је исто тако, могло би се рећи, возио на посебан начин. Возио је веома брзо, с једном руком на својој ноzi — на својој бутини.

Кад сам коначно стигла кући, отац ми је рекао да ме је чекао. Хтео је да зна где сам била. »На плажи«, рекох. »Била сам на плажи са Масимом«. »Не, ниси«, рече мој отац. »Масимо је погинуо«.

***

Тог лета сам сваке ноћи могла чути оца како хрче. Хркао је гласно и застрашујуће. Понекад би га хркање пробудило. Тада би мој отац испуштао један други звук. Одроз зловоље. И тескобе, исто тако.

Обично се нисам враћала кући пре три или четири сата ујутру. Једном сам дошла тек у седам. Већ је било свануло и могла сам чути оца у купатилу. Врата која су водила у мою собу била су затворена и успела сам да шумњем унутра управо у тренутк кад је пустио воду.

Мој момак је живео у Трастевереу. Немам његову фотографију, али кад помислим на њега, на нас, сетим се како смо јели шпагете у крми недалеко од његовог стана која је радила целу ноћ. Сећам се да сам највише волела то једне шпагете, више и од вођења љубави. Волела сам да седим за столом на коме је столњак био умрљан сосом од парадајза, волела сам да седим крај њега, да нам се рамена додирују и да се играм мрвицама хлеба док чекамо да нам донесу јело. Волела сам да седим под јаким и немилосрдним осветљењем касне ноћи, волела сам људе који су нови дан почињали гледајући у мене. Чинило се да њихови погледи говоре да знају да смо малочас водили љубав, па смо зато толико гладни.

***

Канцеларија мог оца налазила се на петом спрату, а лифт је био тако стар да сте морали да убаците новчић како би се покренуо. Новчиће је било тешко пронаћи, ковани новац од десет лира безмало је био повучен из употребе. Отац је морао да иде све до банке на Шпанском тргу не би ли набавио новчиће за лифт. Али Масима сам упознала управо захваљујући лифту. Он је био архитекта и његова се канцеларија налазила тачно преко пута оцеве.

По начину на који је изговарао »р« одмах сте могли погодити да Масимо није из Рима. Био је са севера, из Торина. Масимо је познавао много људи. Познавао је и људе као што су Силвана Мангано и Лучија Босе, која се удала за тореадора Домингина, познавао је Виторија де Сику и Виторија Гасмана. Масимо је рекао да познаје чак и Ану Мањани. Рекао је да је једном ручао с њом и као доказ за то навео да Ана Мањани говори преко залогоја.

Не осећам се како је Масимо упознао Алберта Моравију нити зашто је Моравија позвао Масима на ручак, нити, пак, зашто ме је Масимо позвао да пођем с њим, али се сећам да је у оно време Рим био као мало место. Сви су се међусобно познавали, и свако је знао шта ко ради и ко с ким спава, и свудје сте понеког могли срести — у једном од неколико добрих ресторана које туристи још нису били открили или у ноћном клубу недалеко од Виа Касије, где би се тек на самом крају испоставило да је стриптизета мушко.

***

Масимо је рекао да је Моравија казао да не заборавимо купаће костиме. Моравија је рекао да се кућа налази близу плаже и да Масимо може, уколико жели, да се окупа пре ручка. У колима, на путу ка Фређенеу, Масимо се сетио да је заборавио купаће гаћице. Али, ионако је магловито и облачно — рекао је. Казала сам му да нећу сама у воду. Купању се само ако се и неко други буде купао. Или ако Масимо позајми купаће гаћице. Тада сам Масиму рекла и то да има подводних струја.

***

Саобраћај је тог дана био густ, па смо Масимо и ја закаснили код Моравије. Моравија је рекао: »Ако хоћете да се купате, пожурите. Чекамо вас с ручком«. А Масимо је — никад то нећу заборавити — рекао: »Не, не. Ја нећу да се купам, она хоће«.

Посматрали су ме. Видела сам Алберта Моравију, Масима и осмехнуту жену са фотографије како стоје на веранди, држе у рукама чаше са светлоцрвеним пићем и посматрају како преко плаже идем ка мору. Сиво, узбуркано море, море позног лета; сећам се да сам помислила: ако се сада удавим, Масимо ће бити крив за то. Сећам се да сам чула да Алберто Моравија говори нешто о Американцима, нешто о томе како се само Американци купају у овакве дане. Американци увек морају нешто да докажују, рекао је Моравија. Али нисам се освртала на њих. Спустила сам пешкир на песак, наместила бретеле купаћег костима и утрчала у море.

***

Испоставило се да је Масимо познавао и осмехнуту жену с фотографије. Масимо је рекао да је она пријатељица његове бивше жене Ајви. Масимо је био у браку са Ајви тачно четири месеца. Нису се развели, њихов брак је, хвала Богу, поништен, рекао је. Ајви је била манекенка, али је желела да постане глумица, рекао је Масимо (желела је да открију) и једини проблем с Ајви

био је у томе што је умела да прича само о ципелама и гардероби. Али он је њу, Ајви, још увек виђао. Масимо је рекао да је сретао Ајви у кафетерији на Виа Венету, у »Кафе д Пари« и оном преко пута, одмах поред хотела »Екселизиор«. У ствари, последњи пут ју је видео, како је рекао, оног дана кад је срео Виторија Гасмана, и Масимо је рекао како је онда рекао Ајви да су се управо мимоишли.

***

Али, вратимо се на онај дан кад је Масимовој »лаичи« на путу за Рим отпала гума и он изгубио контролу над возилом, на исти дан када смо ручали код Алберта Моравије, кад сам пливала, кад нас је Алберто Моравија фотографисао апаратом који нам је показао. Тај је апарат, рекао је Моравија, био нешто посебно. Кад га наместите, имате десет секунди да брзо отрчите до своје столице, што је Алберто Моравија и учинио. Потрчао је са својом болесном ногом, ударио у сто, и чаше су завецкале, а мало мого вина се пролило.

Али пре тога, као што сам хтела да кажем, била сам изашла из воде након купања, и сви су већ били отишли, сви су се већ били вратили у кућу. Алберто Моравија, Масимо, осмехнута жена, сви су они седели за трпезаријским столом и јели као да су потпуно заборавили на мене. Јели су предјело и Моравија је, не гледајући ме, рекао: »Седите, седите овде«. »Али ја сам још увек у моком костиму«, рекла сам Масиму.

Осмехнута жена са фотографије устала је и повела ме у спаваћу собу — спаваћу собу Алберта Моравије. Тамо сам скинула мокар купаћи костим и у тренутку кад сам, стојећи на једној ноzi, хтела да обучем гаћице, врата су се отворила и ушао је Моравија. Алберто Моравија је рекао да је само хтео да потражи неку књигу — његову књигу, исту ону коју ми је поклонио.

Кад сам се обукла и вратила у трпезарију, сви су они на виљушкама вртели шпагете — главно јело. Моравија ме је погледао и насмејао се. »Ви сте ипак природна плавуша«, рекао је. Погледала сам у Масима, али његово лице било је нагнуто над тањиром. За тренутак нисам била сигурна о чему то Моравија говори, и тек много касније, тек кад сам се вратила у Рим, сетила сам се да је требало да му кажем: »Не, грешите. Фарбам се у плаво«.

***

Постоји израз за то, француски идиом који значи доцкан се сетити шта треба рећи, тек после дотађања, погодна реч, савршен одговор, али олошно *l'esprit de l'escalier*. Што се тиче онога што се десило после ручка, кад је Алберто Моравија рекао Масиму да осмехнуту жену са фотографије врати у Рим, а да ће он, Алберто Моравија, одвести мене, кад сам хтела да нешто кажем, да се успротивим — није то била иста ствар. Колико год да сам лупала главу шта да му кажем, што чиним и данас, никад се не бих досетила правог одговора и не знам постоји ли неки израз којим би се то могло описати.

Сећам се како сам у колима, крај Моравије, у по гласа проклињала Масима. Мислила сам да је и Масимо требало да уђе у кола. Трбало је да каже Моравији нешто у стилу: не, ја сам је довео, знате, ја познајем њеног оца. Њен отац и ја радимо на истом спрату исте пословне зграде. Обећао сам му да ћу је вратити живу и здраву.

Исто тако, на путу од Фређенеа до Рима, мислила сам како кад следећи пут видим Масима нећу бирати речи, и како ћу му, између осталог, рећи и ово: не само да је Алберто Моравија возио своја кола прављена по сопственом нацрту са посебно израђеним квачилом брзином од сто миља на сат, све време држећи руку на својој ноzi, ма, бап ме брига за то што је славан или што ћу моћи да после свима причам да сам га упознала, могла сам погинути. А још сам се и купала у мору, и право је чудо што се нисам удавила и што ме подводне струје нису однеле.

С енглеског: Владислава Гордић